

Висновки. Отже, застосування мультимедійних засобів навчання (матеріалів освітніх порталів, участі студентів в освітніх Інтернет-проектах, міні-тренінгах, вебінарах, педагогічних форумах) для організації самостійної роботи студентів з психолого-педагогічних дисциплін дає змогу створити умови для формування професійних компетенцій майбутнього педагога професійного навчання як складової його педагогічної майстерності.

Література

1. Сайт компанії Intel [Електронний ресурс] // Ініціативи Intel® в освіті. – Режим доступу: <http://www.intel.com/cd/corporate/education/EMEA/UKR/395545.htm>.
2. Сайт Інституту загальної середньої освіти Російської Академії Освіти (ІОСО РАО) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ioso.ru>.
3. Сервер Першої української комп'ютерної дидактичної лабораторії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dlab.kiev.ua>.
4. Сайт “Відкриття” Сибірського центру інноваційних педагогічних технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.open.websib.ru>.
5. Темербекова А.А. Формирование профессиональных компетенций будущего педагога с помощью информационно-коммуникационных технологий в обучении [Электронный ресурс] / А.А. Темербекова // Новые информационные технологии в образовании. – 2005. – № 3. – Режим доступа: <http://e-lib.gasu.ru/konf/nit/archiv/2005/3/2.html>.

ФАДЄЄВА Т.Ю.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ МОРАЛЬНО-ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ

Освіта країни визначає своїм завданням виховання особистості, здатної реалізувати себе в соціумі на засадах морально-духовних принципів і норм. Проблеми виховання морально-духовних цінностей у школярів – одна з фундаментальних проблем етики, філософії, педагогіки та психології. Зміст, форми й методи виховання морально-духовних цінностей учнів звичайно змінюються залежно від вікових та індивідуальних особливостей дітей. У роки дитинства духовне життя людини має своїм найважливішим джерелом світ речей, дитина дорослішає та філософує, починає мислити суспільно-політичними моральними поняттями, перед нею відкривається “світ ідей”.

Морально-духовне виховання є одним з невід’ємних напрямів виховної роботи. Вихованість має велике значення. Сучасний стан рівня вихованості є дуже низьким, батьки та вчителі приділяють мало уваги дітям, їх моральному та духовному вихованню. Результат впливає на життєвий рівень учнів, виникає дефіцит культури і, як наслідок, руйнування моралі. Уся система виховання потребує докорінного вдосконалення.

Особливості процесу формування морально-духовних цінностей розглядаються й аналізуються в працях педагогів. В.О. Сухомлинський, М.І. Слепухов, Г.В. Корнетов, Ш.А. Грош та інші автори розглядають процес формування морально-духовних цінностей на засадах гуманістичного виховання. Виховання морально-духовного начала в людині, яке становить джерело благодійного впливу на інших, створює навколо добре поле, поширює здоровий вплив.

Мета статті – розглянути особливості формування моральної поведінки учнів, головні засади формування морально-духовних цінностей на різних етапах розвитку, загальні принципи та надати рекомендації вихователям.

Серцевиною освіти й виховання є морально-духовне виховання, триєдиним завданням якого є виховання високої морально-духовної свідомості, високих морально-духовних почуттів і позитивного досвіду поведінки.

Морально-духовні почуття і досвід моральної поведінки формуються на основі знань про морально-духовні цінності. Духовне багатство особистості характеризується не тільки її знаннями, уміннями й навичками. Важливими ознаками духовності й моральності особистості є також її погляди, переконання, світосприймання й світогляд, її спрямованість, вольові якості, духовні потреби, інтереси. Властивості формуються у процесі виховання морально-духовної свідомості. Завдання полягає не тільки в тому, щоб людина оволоділа достовірними знаннями про добро і зло, про моральні цінності. Завдання полягає в тому, щоб знання стали її переконаннями, щоб вона внутрішньо засуджувала зло в усіх його проявах і прагнула творити добро людям [3, с. 103].

Майстерність і мистецтво морального виховання особистості полягають у тому, щоб моральні цінності розкривалися перед юними серцями в яскравих образах, які захоплюють думку і хвилюють душу, пробуджують прагнення до ідеалу [3, с. 121]. Діти відрізняються одне від одного темпераментом, характером, здібностями, інтересами, нахилами, тому в процесі морального виховання необхідно враховувати індивідуальні особливості учнів. Цілісний процес розвитку особистості спрямований на формування громадянських поглядів, переконань, почуттів, поведінки, єдності слова і діла. Важливим елементом формування культури особистості є засвоєння вимог, правил, норм поведінки, в яких розкривається азбука моральної культури.

У багатьох сучасних школах забувають про виховання елементарної моральної культури. Процес морального вдосконалення особистості В.О. Сухомлинський розглядає крізь призму гуманності, чуйності до людини. Елементарна непорядність – це насіння безідейності, пустоти душі.

Цілеспрямований і систематичний вплив на свідомість та поведінку людей формує в них моральні якості відповідно до ідеалів та принципів моралі. Моральне виховання має здійснюватися під впливом різноманітних факторів та умов. Організована виховна діяльність вступає у взаємодію з впливом на особистість інших факторів, і перш за все – соціального середовища. Вихователю потрібно узгоджувати діяльність з позитивним впливом навколишнього середовища, для того щоб процес формування й розвитку особистості здійснювався успішно. У протилежному випадку ефективність морального розвитку особистості знижуються. Моральне добро – окремий випадок добра, взятого в цілому, це відображення цінностей суспільної свідомості у свідомості окремої людини, формування в неї системи моральних переконань та ідеалів [1, с. 7]. Спочатку моральне добро являє

собою систему суспільних вимог, сукупність правил, отриманих від батьків, вихователів, суспільства, правил, які є обов'язком перед людьми, рідними, шкільним колективом. Зі зростанням самосвідомості особистості поглиблюється її розуміння морального добра. Один з основних елементів морального добра – відповідальність особистості, що виростає з усвідомлення людиною суспільного середовища, перетворення його у внутрішній стимул поведінки. Під час керування прагненням реалізувати в дії своє розуміння морального добра, учень обирає такі вчинки, які приносять користь суспільству, ближнім людям. Добро і зло – основні поняття моральності, вони відомі всім з раннього дитинства, коли дитина пізнає, що таке добре і що таке погано [2, с. 24].

Джерела моральної поведінки дитини починаються з уміння дотримуватися її на основі розуміння і врахування емоційного стану іншої людини. Єдиний шлях до такого розуміння – власні переживання, самовідчуття емоційних реакцій, їх узагальнення. Для ефективного морального виховання дитина має набути досить різноманітний досвід самовідчуття власних переживань – приємних і неприємних.

Результатом процесу морального-духовного виховання є сформованість у вихованця сукупності вчинків, моральних дій, характеризуються усвідомленістю суспільно значущих мотивів. Витоки особистісних вчинків пов'язані із зіткненням розвинутих форм поведінки, з якими дитина зустрічається в житті, з примітивними формами, що характеризують її власну поведінку. Вихованця треба вчити систематично сприймати й аналізувати результати власних і чужих вчинків. Системність допомагає усвідомлювати моральні норми, сприяє формуванню здатності передбачати згадані результати і позитивно позначається як на виробленні навичок поведінки, так і на подоланні миттєвих прагнень, станів, бажань. Для інтенсифікації процесу розуміння вихованця вчителю необхідно володіти здатністю сприймати й адекватно психологічно інтерпретувати поведінку дитини в момент спілкування, фіксувати зміни в почуттях і вчинках, визначити причини, які ці зміни викликають. Необхідно використовувати широкий набір оцінних критеріїв. Вихователю потрібно володіти вмінням постійно усвідомлювати й правильно реагувати на те, як сприймають і психологічно інтерпретують його образ і поведінку вихованці, володіти глибокими знаннями про типові помилки типу “стереотипізації”, “нав'язуванням суб'єктивного бачення”, які нерідко допускаються педагогами при оцінюванні зовнішнього і внутрішнього світу вихованців. Вихователю повинен уникати догматизму при оцінюванні поведінки дітей, виявляти вміння абстрагуватися від упередженості при пізнанні вихованця, нав'язаної іншими людьми, заради індивідуально неповторної своєрідності цієї особистості.

У морально-духовному вихованні необхідно посилювати роль методу переконування. Переконувати дітей слід не тільки яскравими, переконливими фактами, а й логікою доказів. Необхідно керуватися принципами детермінізму, науковості, доступності, системності, послідовності, наочності, свідомості, зворотного зв'язку. Важливим засобом логіки доказів є ви-

явлення причинно-наслідкових зв'язків між явищами. Тому в морально-духовному вихованні не можна обмежуватися простою констатацією фактів, а треба підводити учнів до самостійного пошуку їх причини. Завдання педагога полягає в тому, щоб спонукати вихованців до самовиховання, адже ефективність виховання зростає, якщо вихованець усвідомлює необхідність самовиховання й активно займається самовдосконаленням.

Самовиховання культури, дисципліни, волі й думки, щоденний самоконтроль, вироблення характеру, керування емоціями – усе це дитина може й повинна під наглядом дорослого робити сама, дедалі глибше пізнаючи й опановуючи себе. Але подібне можливе лише за умови розвинутої душі, чутливості до навколишніх людських впливів, перш за все до доброго слова, поради, лагідного чи суворого погляду. Самовиховання й любов – тісно пов'язані явища. Симпатія, інтерес дають напрям думкам та почуттям. Сердечне ставлення до оточення штовхає до дій, які приносять задоволення рідним, близьким, знайомим. Постійне зіставлення, рівняння на позитивні приклади – невід'ємна умова самовиховання. Вона шліфується, вдосконалюється під час щоденних дієвих відносин з оточенням, у повазі до їхніх потреб, у виховних зусиллях до молодших, у піклуванні про інтереси тих, ким опікуються. Тільки так формується стала моральна суть у конституції моральної свідомості. На все життя вона повинна дати потужний духовний заряд небайдужості до добра і зла, забезпечити здібність правильного орієнтування у складних життєвих колізіях. У вихованні позитивної особистості виокремлюємо виховання такого сталого, непоборного морального начала, завдяки якому людина сама стає джерелом благотворного впливу на інших – вона створює навколо себе добре поле, випромінює здоровий вплив і, спонукаючи своїм прикладом інших, водночас зміцнює ще більше й у собі самому власну моральну суть.

Важливість самовиховання полягає в тому, що, пізнаючи ширше й глибше навколишній світ, вихованець разом з тим усе більше пізнає й самого себе, оцінює свій потенціал у різних аспектах життєдіяльності, перевіряє міцність своїх переконань, зіставляє вчинки, поведінку, самостверджується. А стимулом як самопізнання, так і самоствердження є ідеал, що викликає захоплення, подив, що надихає дітей.

Немає однакових дітей, тому й сили, потрібні для розумової праці, в них різні. Неприпустимо забувати, що навіть найкраща програма з будь-якого предмета – це лише певний рівень, певне коло знань. Вчителів потрібно забезпечити усвідомлення учнями власного інтелектуального зростання, сформувані у них, навіть у найслабших, переконаність у своїх здібностях, можливостях, щоб мислення дитини поступово забарвлювалося почуттям життєрадісної упевненості.

Висновки. Одним із першочергових завдань сучасної педагогічної науки й практики є посилення уваги до спеціальних досліджень, присвячених проблемам виховання моральності та духовності у підростаючих поколіннях. Гостра соціальна необхідність розробки сучасної концепції морально-духовного розвитку особистості зумовлюється фундаментальними

змінами в змісті та структурі соціокультурного буття, переоцінкою цінностей, що намічається поворотом суспільства до цивілізованого світу. По суті справи переосмисленню піддається методологічна парадигма педагогічної теорії і практики формування духовності. Концептуальні засади морально-духовного розвитку особистості в навчальних закладах нового типу потребують відмови від звичних стереотипів.

У державі триває процес переосмислення життя, формується нове педагогічне бачення освіти, навчання та виховання спрямовуються на утвердження нової системи духовних цінностей, серед яких найвищою є Людина. Зазначені процеси та зміни в житті суспільства тісно пов'язані з реформуванням освіти, яке проводиться в Україні на державному рівні, спонукає педагогічних працівників до пошуку й реалізації нових педагогічних технологій, ефективного впровадження їх у навчально-виховний процес. Духовна культура особистості базується на ідеї єдності, цілісності сучасного світу, єдності природного, соціального й духовного середовища проживання людини, історико-культурних традиціях.

Метою є підготовка майбутньої генерації інтелігенції, управлінської еліти, формування творчої особистості, вільної, відповідальної перед собою й суспільством та здатної жити в умовах середовища, педагога. Духовність ми маємо визначати як гармонійну єдність морального, естетичного, інтелектуального й емоційного компонентів розвитку особистості. З цією метою має проводитися пошук методичних прийомів, які б дали учням змогу оволодіти практичними навичками.

Вчителю необхідно враховувати індивідуальний підхід до школярів у процесі навчання й виховання, уявляти живу людину – учня, що сприймає цей світ не тільки розумом, думками, а й почуттями. Важливо, щоб і духовне життя самого вчителя було багатим і насиченим, аби він міг здійснити на уроці органічний перехід від елементарних знань до переднього краю науки, культури і техніки. Основним завданням учителя є розкриття творчих здібностей, обдарувань, талантів усіх без винятку вихованців, їхній усебічний, гармонійний розвиток. Необхідно знайти в кожному учневі найсильнішу його сторону, відкрити в ньому “золоту жилку”, всі вчителі повинні бути людьми, пристрасно закоханими в свою працю, що вміють запалити вогник такої любові у своїх вихованців [3, с. 89].

Майстерність учителя полягає в тому, щоб пізнати індивідуальні особливості кожного учня. На жаль, на практиці індивідуальний підхід інколи розуміється надто вузько, однобічно, а окремі вчителі навіть намагаються пристосуватися до певних індивідуальних особливостей дитини, поверхово ставляться до їх вивчення. Це спричинює помилкові висновки про її здібності й нахили, неправильне оцінювання потенційних сил і можливостей. Глибоке вивчення індивідуальних особливостей учнів показує, що особливості постійно змінюються залежно від умов і оточення. Педагог, який хоче зробити навчальне життя своїх вихованців більш цікавим, легшим та результативним, має глибоко ознайомитись з методичними прийомами виховання та навчання, розкривати творчі здібності вихованців, спонукати до самовиховання та вдосконалення особистості.

Література

1. Караковский В. Общечеловеческие ценности – основа учебно-воспитательного процесса / В. Караковский // Воспитание школьников. – 1993. – № 4. – С. 2–8.
2. Сухомлинська В.О. Сучасні цінності у вихованні / В.О. Сухомлинська // Шлях освіти. – 1996. – № 1. – С. 24–27.
3. Сухомлинський В.О. Вибр. тв. : у 5 т. / В.О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 1. – 121 с.

ФАСТ О.Л.

ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ САМОЕФЕКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

Сучасне суспільство стає більш людиноцентристським. Індивідуальний розвиток особистості декларується головною передумовою соціально-економічного прогресу. Академік В. Кремінь наголошує, “Ось чому най-пріоритетнішими сферами у ХХІ ст. стають наука як сфера, що продукує нові знання, та освіта як сфера, що олюднює знання і, насамперед, забезпечує індивідуальний розвиток людини” [1].

У контексті компетентнісного підходу до професійної освіти майбутніх спеціалістів та її особистісної зорієнтованості розробка проблеми самоефективності актуальна і своєчасна. Адже сьогодні, як ніколи, суспільство потребує високоефективних громадян, здатних правильно оцінити і результати своєї діяльності (у тому числі професійної), і власні можливості. Суб’єктивне ставлення до діяльності, яка виконується, реалізується у зверненості людини до внутрішніх резервів, потенціалів розвитку, можливостей вибору засобів дій і побудови певної стратегії не лише діяльності, поведінки, а й життя в цілому. А це, в кінцевому рахунку, зумовлено самоефективністю особистості [2, с. 14].

Педагогічну самоефективність учителя початкових класів розглядаємо як професійно значущу метаякість, яка полягає в переконаності педагога у наявності в нього професійної компетентності та впевненості, що в ситуаціях професійної діяльності йому вдасться ефективно її застосувати для успішного досягнення цілей навчально-виховного процесу.

Професійна компетентність учителя початкових класів включає вміння вільно орієнтуватися в потоці наукової інформації, створювати авторські навчальні програми, запроваджувати інноваційні педагогічні технології. Водночас творчий підхід до розв’язання нестандартних педагогічних завдань можливий лише за умови свідомого оволодіння методами наукового пізнання, ознайомлення з методологією і логікою наукового дослідження. Тому одним із важливих аспектів підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоефективної педагогічної діяльності є розвиток науково-дослідної творчості студентів.

Проблемам підготовки педагогів до науково-дослідної, творчо пошукової роботи присвятили свої праці відомі педагоги, зокрема В. Загвязинський, В. Сластьонін, В. Сухомлинський, С. Шацький та ін. Науково-